

MULTILATERALNI TRGOVINSKI SISTEM I REGIONALNE EKONOMSKE INTEGRACIJE

APSTRAKT

Posljednjih godina regionalni trgovinski sporazumi postaju značajna karakteristika multilateralnog trgovinskog sistema i važan instrument trgovinske politike zemalja članica Svjetske trgovinske organizacije. Povećavajući trgovinu i priliv stranih investicija i uključujući zemlje u razvoju u svjetsku ekonomiju, regionalne integracije mogu imati važnu ulogu u promovisanju trgovine i jačanju ekonomskog razvoja. Mnogi regionalni sporazumi su dali značajan doprinos ekonomskom blagostanju kao i političkoj stabilnosti. Međutim, širenje regionalnih trgovinskih sporazuma i razvoj složene mreže preferencijalne trgovine, nazvane “spaghetti bowl” fenomen, vode skretanju trgovine što umanjuje ekonomsku efikasnost. S obzirom na to da je regionalizam nova realnost, multilateralni sistem se tome mora prilagoditi. Pravila Svjetske trgovinske organizacije mogu i trebaju biti promijenjena kako bi obezbijedila da regionalni sporazumi budu dizajnirani i primijenjeni tako da dopunjavaju multilateralni proces, a ne da ga podrivaju. Korak naprijed u tom pravcu je razvoj Akcionog plana o regionalizmu Svjetske trgovinske organizacije.

Ključne riječi: regionalni trgovinski sporazumi, multilateralni trgovinski sistem, Svjetska trgovinska organizacija.

UVODNE NAPOMENE

Regionalizacija svjetske privrede snažno obilježava sadašnju epohu. Mnogi istraživači argumentuju da se proces globalizacije odvija prvenstveno regionalno. U posljednjih deset godina prisutan je snažan trend porasta broja regionalnih trgovinskih sporazuma širom svijeta a naročito

1 Biljana Savić, viši stručni saradnik u Glavnoj banci RS, Centralne banke BiH, e-mail adresa: bsavic@bl.cbbh.ba

u Zapadnoj Hemisferi i Azijsko-Pacifičkom regionu. Postoji trend rasta broja među-regionalnih sporazuma i trend ka uspostavljanju bar dva izražena čvorišna sistema unutar multilateralnog trgovinskog sistema. Jedan sistem čini EU kao središte, drugi konstelacija sporazuma koje promovišu SAD, a s obzirom na novu regionalnu aktivnost Japana u nastajanju je i treće čvorište regionalnih trgovinskih sporazuma (Regional Trade Agreements – RTAs). U posljednjoj deceniji snažno je porastao broj investicija između između EU, Japana i SAD. Procesi ekonomske integracije dešavaju se između ova tri najrazvijenija regiona („trijade”) zbog čega se prije može govoriti o trijadizaciji, a ne o globalizaciji svjetske privrede.

REGIONALNE EKONOMSKE INTEGRACIJE

Regionalne ekonomske integracije nastaju procesom pojačanog povezivanja dvije ili više nacionalnih privreda u jedno ekonomsko-političko područje u kojem se smanjuju prepreke i povećava slobodno kretanje ljudi, robe i kapitala. Motivi za nastajanje integracije su: korišćenje efekata ekonomije obima, povećanje blagostanja, sigurnost stanovništva, povećanje proizvodnosti i efikasnosti, a uslovi koji vode njihovom nastajanju su savremena tehnologija, mobilnost proizvodnih faktora, roba i usluga, savremeni komunikacijski sistemi itd. Regionalne integracije imaju različite institucionalne oblike, od najjednostavnijih do najsloženijih. Najniži oblik regionalne integracije je *sporazum o preferencijalnoj trgovini*, kojim se ugovornice sporazumijevaju da u međusobnoj trgovini primijenjuju niže carinske stope od onih koje se primijenjuju na uvoz iz ostalih ili „trećih zemalja” *Parcijalna ili nepotpuna carinska unija* je sporazum zemalja kojim one zadržavaju inicijalne carinske stope, a prema svim ostalim zemljama uvode zajedničku carinsku tarifu. Zona slobodne trgovine (Free Trade Area – FTA) podrazumijeva bescarinsku trgovinu između zemalja članica pri čemu svaka zemlja članica samostalno određuje carine na uvoz iz zemalja nečlanica ovog sporazuma. *Carinska unija* je sporazum između zemalja o ukidanju carina u međusobnoj trgovini i uvođenju zajedničke carinske tarife prema trećim zemljama. Efekti stvaranja carinske unije se vremenom iscrpljuju i zato regionalna integracija teži sve višim oblicima. *Zajedničko tržište* podrazumijeva sporazum zemalja kojim se, pored carinske unije, obezbjeđuje i sloboda kretanja faktora proizvodnje i zajednička politika spoljnoekonomskih odnosa. Najuspješniji primjer zajedničkog tržišta je EU. *Nepotpuna ili djelimična ekonomska unija* podrazumijeva sporazum zemalja, kojim zajedničko tržište prati i harmonizacija fiskalne, monetarne, industrijske, regionalne, transportne i

drugih oblasti ekonomske politike. *Potpuna ili kompletna ekonomska unija* nastaje sporazumom zemalja da kreiraju zajednički novac, da vode jedinstvenu ekonomsku politiku i da obrazuju nadnacionalne institucije sa nadnacionalnim ovlaštenjima i predstavlja posljednji korak ka punoj ekonomskoj integraciji.

Grafikon 1. Značajnije regionalne ekonomske integracije u svijetu

Izvor: WTO.

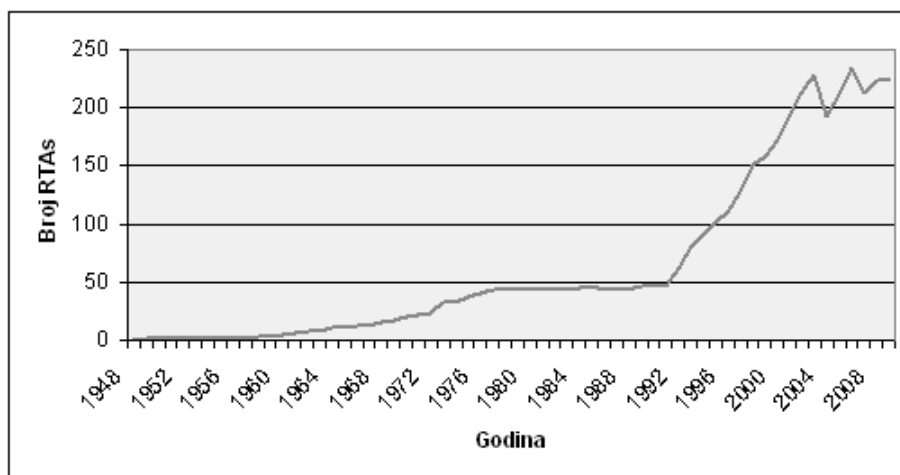
U periodu od 1948. do 1994. godine u GATT-u je registrovano 124 RTAs, koji su obuhvatali trgovinu robom, što znači da je godišnji prosjek RTAs prijavljenih GATT-u bio samo 3. Zanimljiv je podatak da su danas na snazi ostala samo 36 RTAs, što je posljedica evolucije samih sporazuma (konsolidacija u šire grupacije ili produbljivanje integracije). Od osnivanja Svjetske trgovinske organizacije (World Trade Organisation – WTO) prijavljeno je dodatnih 240 RTAs koji se odnose na trgovinu robom i uslugama, tako da je godišnji prosjek prijavljenih RTAs za WTO godine mnogo veći i iznosi 20. U vremenu od osnivanja GATT-a do februara 2010. godine, GATT/WTO ukupno su prijavljena 462 regionalna trgovinska sporazuma. Od toga 345 RTAs je prijavljeno pod čl. XXIV GATT-a, 31 pod klauzulom Enabling i 86 pod čl. V GATS-a, a na snazi su 271 RTAs. Predviđa se da će se broj RTAs povećati na 400 ukoliko u toku 2010. godine budu primijenjeni sporazumi koji su potpisani, ali nisu još stupili na snagu; RTAs o kojima se trenutno pregovara, kao i oni koji su u fazi predlaganja.²

Strah da se Urugvajaska runda pregovora neće uspješno okončati dao je dodatni podsticaj porastu broja RTAs 1990-ih godina. Tako je u periodu od 1990.

² http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm 20/07/2010.

do 1994. godine zaključeno 26 novih sporazuma u Zapadnoj hemisferi.³ Međutim, i nakon uspješnog zaključenja Urugvajске runde nastavljen je snažno rastući trend broja RTAs. Problemi u ostvarivanju ciljeva Doha Razvojne Agende dali su dodatni podsticaj članicama WTO da se opredjeljuju na zaključivanje RTAs. Skoro sve WTO članice učestvuju bar u jednom trgovinskom sporazumu, a neke od njih čak u dvadesetak ili više. Samo u periodu od januara 2005. godine do decembra 2006. godine registrovano je 55 novih sporazuma. Od ukupnog broja regionalnih trgovinskih sporazuma prijavljenih u GATT/WTO, u periodu od 1948. godine do 15. septembra 2008. godine, na snazi su 223 regionalna trgovinska sporazuma, što ilustruje grafikon 2.

Grafikon 2. Regionalni trgovinski sporazumi na snazi, 2008. godine

Izvor: WTO, http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/summary_e.xls 21/07/2010.

GLAVNI TRENDOVI I KARAKTERISTIKE SADAŠNJEG REGIONALIZMA

U literaturi postoji saglasnost oko toga da se sadašnji regionalizam koga nazivaju „treći talas regionalizma” ili „novi regionalizam”, bitno razlikuje od regionalizma 1960-ih godina. Regionalizam 1960-ih i 1970-ih godina je obično uključivao zemlje sličnog nivoa razvoja, iz geografske blizine i s fokusom na

3 Radovan Kovačević, „Tranzicija i trgovinska politika”, Institut za spoljnu trgovinu, Beograd 2001, str. 167.

liberalizaciju robne trgovine kroz smanjivanje carina i mjera na granicama između članica. Regionalizam je bio bazično koncipiran kao instrument nacionalne razvojne politike s obzirom da je bio orijentisan na prevazilaženje ograničenosti veličine tržišta.

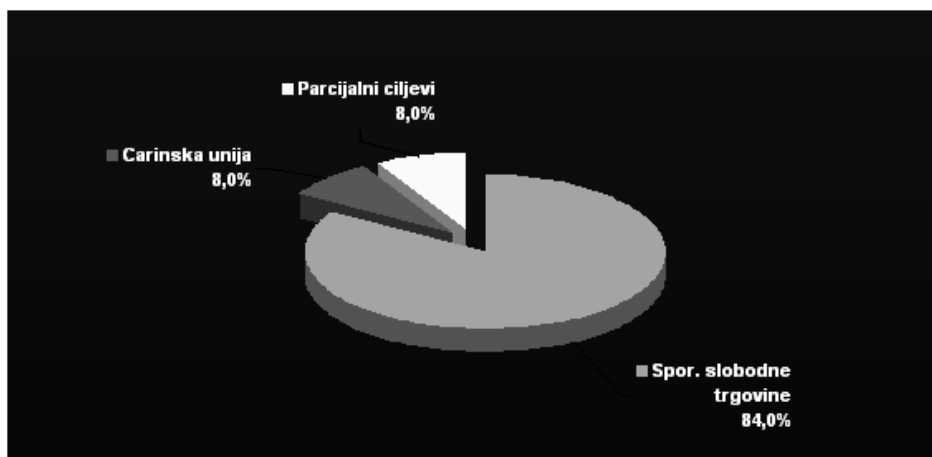
Danas to više nije tako; regionalizam nije više koncipiran kao instrument kome je primarna uloga da podržava nacionalne razvojne strategije i politike, već sami sporazumi predstavljaju razvojnu opciju koja unapređuje konkurentnost i efektivno uključivanje u međunarodnu ekonomiju radi uvećanja dobrobiti za sve njihove članice. RTAs danas karakteriše rastući nivo sofisticiranosti, kao inovativnosti i geografske neuslovljenosti u pogledu izbora partnera. Većina zemalja bira preferencijalne partnere izvan regionalnih granica, tako da je broj među-regionalnih sporazuma u stalnom porastu (trgovinski sporazum između Čilea i Republike Koreje, SAD sa Singapurom i Vijetnamom, pregovori Japana i Meksika itd.).

Prema podacima WTO, u strukturi regionalnih trgovinskih sporazuma, koji su na snazi samo 12% čine među-regionalni sporazumi; taj se udio kod sporazuma koji su potpisani i u fazi su pregovaranja povećao na 43%, te kod sporazuma koji su u fazi predlaganja na 52%. Sa izuzetkom Evrope, gdje EU predstavlja okosnicu regionalizacije, u svim ostalim regionima prisutan je rastući trend među-regionalnih sporazuma. Geopolitička slika RTAs pokazuje rastući broj sporazuma između razvijenih i zemalja u razvoju (North-South RTAs), kao i porast broja sporazuma između zemalja u razvoju (South-South RTAs). Regionalni i subregionalni sporazumi između ZUR doprinijeli su unapređenju saradnje između ovih zemalja. Ne računajući sporazume između ekonomija u tranziciji, najveći broj regionalnih sporazuma je zaključen između razvijenih zemalja i ZUR, a zatim slijede sporazumi zaključeni između samih ZUR. Od ukupnog broja RTAs registrovanih do decembra 2006. godine, koji obuhvataju trgovinu robom 27% čine Sjever-Jug sporazumi, a 25% Jug-Jug sporazumi. Istovremeno, 44% ukupnog broja sporazuma prijavljenih za trgovinu uslugama odnosi se na Sjever-Jug, a 33% na Jug-Jug sporazume.⁴

Rastući trend ovih sporazuma dovodi do povećanja zabrinutosti zbog posljedica koje mogu imati na razvojne mogućnosti ZUR i mogućih efekata skretanja trgovine na treće zemlje. Prema tipu zaključenog sporazuma, svi regionalni trgovinski sporazumi se mogu kategorizovati u sporazume slobodne trgovine, carinske unije i sporazume sa parcijalnim ciljevima.

4 Roberto Fiorentino, Luis Verdeja, Christelle Toqueboeuf, *The Changing Landscape of Regional Trade Agreements: 2006 Update*, op. cit., pp. 9–10.

Grafikon 3. Regionalni trgovinski sporazumi na snazi prema tipu sporazuma (decembar 2006)

Izvor: Roberto Fiorentino, Luis Verdeja, Christelle Toqueboeuf, “*The Changing Landscape of Regional Trade Agreements: 2006 Update*”, WTO, Geneva 2007, p. 6.

U 2006. godini 84% svih RTAs koji su na snazi predstavljali su sporazumi o slobodnoj trgovini (Free Trade Agreements – FTAs), što upućuje na zaključak da FTAs najbolje odražavaju potrebe i ciljeve trgovinske politike zemalja. Ostalih 16% RTAs su carinske unije (8%) i sporazumi sa parcijalnim ciljevima (8%).⁵ Danas samo 10% sporazuma koji su na snazi odnosi se na carinske unije, a ostalih 90% na sporazume oslobodnoj trgovini i sporazume sa parcijalnim ciljevima.⁶

U strukturi RTAs koji su potpisani, u procesu su pregovaranja i predloženi, prevladavaju zone slobodne trgovine sa čak 92%, zatim slijede sporazumi s parcijalnim ciljevima 7%, te carinske unije sa samo 1%, što ilustruje grafikon 4.

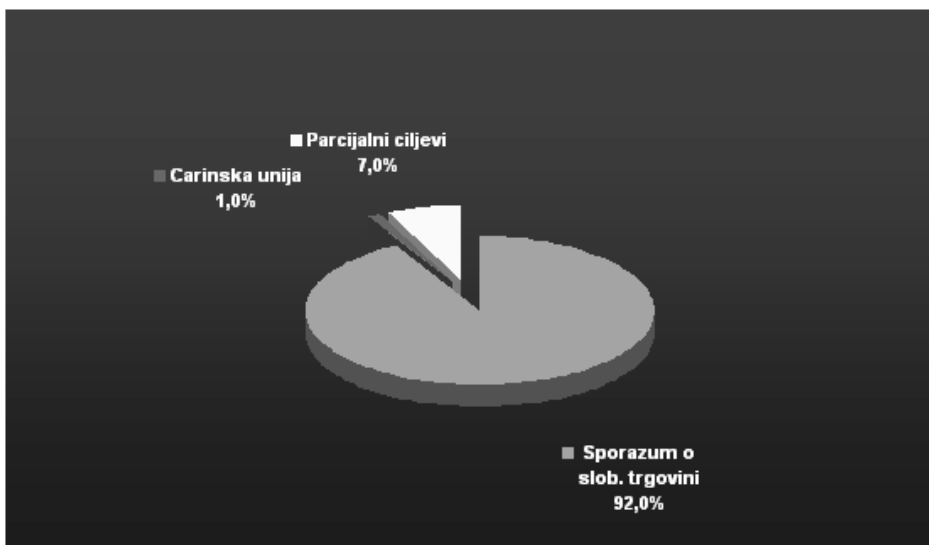
Upoređivanjem podataka iz grafikona 3. i 4., uočava se da se u strukturi RTAs prema tipu sporazuma, povećalo učešće sporazuma o slobodnoj trgovini na račun carinskih unija.⁷ Postoji više razloga koji dovode do toga da zemlje preferiraju zone slobodne trgovine u odnosu na carinske unije, a najvažniji je

5 Ibid., p. 6.

6 http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm/21/07/2010.

7 Fiorentino Roberto, Verdeja Luis, Toqueboeuf Christelle, “*The Changing Landscape of Regional Trade Agreements: 2006 Update*”, Discussion Paper No 12, WTO, Geneva 2007, pp. 6–8.

Grafikon 4. Regionalni trgovinski sporazumi – potpisani, u pregovaranju i predloženi prema tipu sporazuma (decembar 2006)

Izvor: Roberto Fiorentino, Luis Verdeja, Christelle Toqueboeuf, “*The Changing Landscape of Regional Trade Agreements: 2006 Update*”, op. cit., p. 6.

činjenica da ZST omogućavaju svojim članicama da vode sopstvenu trgovinsku politiku prema trećim zemljama (na primjer NAFTA). S druge strane, carinske unije podrazumijevaju gubitak autonomije nad dijelom nacionalnih trgovinskih politika članica, uspostavljanje zajedničke vanjske carine i harmonizaciju vanjske trgovinske politike. Za sve zemlje članice u okviru CU postoji zajednička spoljnotrgovinska politika (na primjer Mercosur). U pogledu konfiguracije RTAs prisutan je trend rasta broja bilateralnih sporazuma. Prema podacima WTO iz decembra 2006. godine, bilateralni sporazumi čine 80% svih RTAs koji su na snazi; 94% koji su potpisani i u fazi su pregovaranja, te čak 100% RTAs koji su u fazi predlaganja.⁸

Značajno obilježje sadašnje regionalizacije je pojavljivanje atipičnih konfiguracija regionalnih trgovinskih sporazuma. Sve je izraženiji porast broja bilateralnih sporazuma u kojima su obe strane RTAs. Ti među-blokovski sporazumi (“bloc-to-bloc”) nose nove izazove i još više komplikuju ocjenjivanje

8 Ibid., p. 8.

kompatibilnosti sporazuma sa članom XXIV GATT-a, posebno kada se radi o RTAs između dvije carinske unije. Takve inicijative predstavljaju pregovori između Mercosura i EU, CARICOM-CACM, SACU-SADC, Mercosur – Andean Community itd. Analize ovih pregovora ukazuju na izuzetnu složenost koja tokom pregovaranja prati pokušaje usklađivanja pozicija između grupa sa različitim setom pravila. Kada je riječ o nekim regionalnim inicijativama ovi sporazumi mogu biti posmatrani kao poželjan mehanizam koji vodi ka progresivnoj multilateralizaciji regionalizma, što bi mogao biti slučaj sa Afričkom unijom, koja uključuje različite podregionalne sporazume.

WTO I REGIONALNI TRGOVINSKI SPORAZUMI

Kontroverzni su stavovi o kompatibilnosti regionalnih trgovinskih sporazuma sa sistemom multilateralne trgovine. Pristalice regionalizma smatraju ih kompatibilnim sa multilateralnim trgovinskim sistemom i mišljenja su da član XXIV GATT / WTO eksplicitno dozvoljava postojanje regionalnih sporazuma. Pri tome, sporazum mora obuhvatiti skoro cjelokupnu trgovinu sa svim zemljama članicama WTO; zona slobodne trgovine se mora uspostaviti do određenog datuma, a najkasnije deset godina od datuma stvaranja regionalne integracije i nije dozvoljeno podizanje novih prepreka na trgovinu sa zemljama koje nisu članice integracije.⁹

Finger (Michael Finger) smatra da su mnoga mišljenja u literaturi, koja traže jačanje discipline u ovoj oblasti pogrešno protumačena, jer se ne uzima u obzir političko-ekonomska stvarnost. S jedne strane, politički ciljevi jačaju želju zemalja da pristupe regionalnim sporazumima, što je teško urediti, a s druge strane postoji podsticaj zemljama koje su izvan sporazuma da brane svoja pregovaračka prava pristupa tržištima zemalja članica, postignuta kroz multilateralne runde pregovora. Najsnažniji instrument za smanjenje diskriminacije bi bila pažljiva analiza efekata preferencijalnih trgovinskih sporazuma, što će pomoći da se motiviše zemlje za buduća smanjenja vanjskih carina zemalja članica. Pred ove sporazume postavlja se zahtjev da olakšaju trgovinu unutar regije, ali da pri tome ne postavljaju barijere drugim članicama WTO, koje nisu članice određene regionalne integracije. Posebna pažnja u istraživanjima treba da bude posvećena posljedicama koje sporazumi mogu imati na sistem prava i obaveza koje je propisala WTO. Fingerova analiza navodi na zaključak da su GATT/WTO pravila koja pomažu da se dostigne dogovorena

9 Radovan Kovačević, „Tranzicija i trgovinska politika”, Beograd 2001, str. 156.

liberalizacija trgovine mnogo efikasnija nego pravila koja pokušavaju da propišu liberalizaciju. Glavni pokretač WTO je reciprocitet i članovi imaju snažnu podršku da brane pregovaračke koncesije tržišnog pristupa.¹⁰

Efekti i neto koristi od integracije mjere se saldod stvaranja trgovine (trade creation) između zemalja članica i efekata skretanja ili gubitka tokova trgovine (trade diversion) sa trećim zemljama. Do stvaranja trgovine dolazi kada domaću proizvodnju zamjenjuje uvoz iz zemlje članice datog sporazuma, u kojoj se dati proizvod proizvodi uz niže troškove. Do skretanja trgovine dolazi kada se uvoz iz zemlje sa nižim troškovima koja je izvan regionalnog trgovinskog sporazuma, zamjenjuje uvozom iz zemlje sa višim troškovima, koja se nalazi u okviru regionalnog trgovinskog sporazuma. Stvaranje trgovine povećava blagostanje zemalja članica i pri tome ne nanosi gubitke zemljama nečlanicama. Na suprot tome, skretanje trgovine stvara troškove kako za zemlju izvoznicu izvan regionalnog sporazuma, kojoj će se smanjiti izvoz, tako i za zemlju uvoznicu u okviru regionalnog sporazuma.

Efekat stvaranja trgovine i efekat skretanja trgovine objasnio je još 1950. godine kanadski ekonomista, Jakob Viner. Globalno posmatrano, skretanje trgovine predstavlja neefikasnu upotrebu resursa. Koristi od stvaranja trgovine umanjene za gubitke od skretanja trgovine predstavljaju statičke koristi od ekonomske integracije. Dinamičke koristi od ekonomske integracije su mnogo značajnije. Ekonomska integracija stvara dinamičke koristi ukoliko dovodi do ekonomije obima, brzih tehnoloških promjena i mobilnosti faktora proizvodnje na zajedničkom, širem tržištu.

Za većinu zemalja regionalni trgovinski sporazumi postaju glavni instrument trgovinske politike, što u mnogim slučajevima dovodi do pomjeranja resursa sa multilateralnih trgovinskih ciljeva ka preferencijalnim sporazumima. Većina novih sporazuma uključuje liberalizaciju trgovine uslugama. Mnogi savremeni RTAs obuhvataju liberalizaciju i harmonizaciju mnogo širih oblasti od tradicionalnih trgovinskih pitanja, kao što su carine i kvote i predstavljaju primjere „duboke integracije”.¹¹ Ti RTAs uključuju trgovinska pitanja koja su inkorporirana u multilateralni trgovinski sistem u Tokio i Urugvajskoj rundi, kao što su usluge, javne nabavke, pravo na intelektualnu svojinu, sanitarne i fitosanitarne oblasti i tehničke prepreke trgovini. Osim toga, neki noviji RTAs

10 Bernard Hoekman, “*Economic development and WTO after Doha*”, WB, Washington DC 2002, pp. 22–23.

11 Robert Z. Lawrence, “*Regionalism, Multilateralism and Deeper Integration*”, Washington DC, Brookings Institution 1996, p. 18.

pokrivaju i oblasti, koje su bar djelimično uspostavljene u okviru Doha Razvojne agende. U WTO kontekstu te se oblasti vezuju za Singapurska pitanja, jer se o njima diskutovalo na Ministarskoj konferenciji WTO u Singapuru, 1996. godine, i uključuju transparentnost u javnim nabavkama, trgovinske olakšice, investicije i konkurenciju. Iako mnoga od ovih pitanja predstavljaju ključne elemente modernih RTAs, WTO daje veoma malo smjernica o tome koji će tip angažovanja u RTAs biti kompatibilan sa WTO obavezama. U oblasti trgovine robom i uslugama, odredbe WTO – član XXIV GATT-a, član V GATS-a i *Enabling klauzula*, jasno navode šta se traži u pogledu liberalizacije od strane potpisnica sporazuma, te između potpisnica sporazuma i trećih strana. Ove mjere služe da zaštite integritet multilateralnog trgovinskog sistema time što zabranjuju članicama sporazuma da teret prilagođavanja prebace na treće strane.

Međutim, za mnoga regulatorna pitanja trgovinske politike, kao što je pravo intelektualne svojine i javne nabavke, ne postoje jasne WTO odrednice u pogledu upravljanja RTAs. Ekonomski uticaj koji ti „duboki” regionalni sporazumi imaju na multilateralni trgovinski sistem je složen i nedovoljno poznat. Takođe se postavlja pitanje kompatibilnosti različitog regulatornog okvira, odnosno ono što je WTO (1995) nazvala institucionalna komplementarnost. Ukoliko RTAs kreiraju različita regulatorna pravila koja olakšavaju razvoj novih disciplina na multilateralnom nivou onda su RTAs kamen izgradnje multilateralnog trgovinskog sistema i obrnuto, ako sprečavaju razvoj novih disciplina, onda su prepreke multilateralnom trgovinskom sistemu. RTAs, mogu olakšati ili obrnuto sprečavati razvoj novih WTO mjera. Brojni analitičari smatraju da RTAs predstavljaju glavnu prijetnju WTO i multilateralnom sistemu kojim ona upravlja. U izvještaju za 2005. godine navodi se da su RTAs jedan od važnijih izazova s kojima se WTO suočava i da oni zbog svoje skale i preferencijalne trgovine sa ZUR dovode do toga da MFN postaje “Least Favoured Nation”. Profesor Jagdish Bhagwati smatra da RTAs predstavljaju „kamen spoticanja” slobodne trgovine. Bhagwati ističe da umnožavanje RTAs dovodi do slabljenja multilateralizma kroz ograničavanje privilegije MFN samo na članice sporazuma. Pored toga, trgovina se dodatno komplikuje čak i između članica zahtjevom domaćeg sadržaja i pravilima porijekla robe. Time RTAs stvaraju proizvodnu mrežu zemalja koja nije konzistentna sa principom ekonomske efikasnosti. Tu pojavu unakrsne preferencijalne trgovine, gdje proizvodi koji ulaze u jednu zemlju i imaju različit tretman u zavisnosti od njihovog porijekla, Bhagwati je nazvao “Spaghetti-bowl” fenomen.¹²

12 Pandey Sanjay, “*Spaghetti Bowl Phenomenon and Crucification of Multilateralism: Task ahead for WTO*”, Amity Law School, Working Paper Series 78, India, December 2006, pp. 2–7.

WTO ima zadatak da obezbijedi da se stvaranje i implementacija RTAs odvija na način koji neće dovesti do podrivanja multilateralnog sistema nego će ga dopunjavati. Zbog toga je u februaru 1996. godine formiran Komitet za regionalne trgovinske sporazume WTO (Committee on Regional Trade Agreements – *CRTA*). Komitet ima zadatak da utvrđuje da li su regionalne grupacije konzistentne sa WTO pravilima, kakvo dejstvo mogu imati na multilateralni trgovinski sistem i kakve mogu biti relacije između regionalnog i multilateralnog uređenja. Prije nego što je Doha runda suspendovana, u okviru Pregovaračke grupe o pravilima (Negotiating Group on Rules), postignut je dogovor o „mehanizmu transparentnosti” RTAs i usvojen je Nacrt odluke o mehanizmu transparentnosti za RTAs (Draft Decision on Transparency Mechanism for Regional Trade Agreements) u julu 2006. godine. Potpisnici sporazuma će dostavljati WTO informacije o pokrivenosti, carinskim koncesijama, pravilima porijekla i uvoznoj statistici. Paskal Lami smatra da napredovanje u pogledu mehanizma transparentnosti predstavlja važan korak u pravcu kretanja ka tome da „regionalni trgovinski sporazumi postanu „kamen izgradnje a ne kamen spoticanja svjetske trgovine”.¹³ Prilikom otvaranja Konferencije, „Multilateralizacija regionalizma”, 10. septembra 2007. godine u Ženevi, naglasio je da poenta nije u tome da se raspravlja da li je regionalizam dobar ili loš već u tome da se utvrdi „na koji način RTAs djeluju i kakve imaju posljedice na otvaranje trgovine i stvaranje novih ekonomskih mogućnosti i to kako u pogledu regionalne trgovine Sjever-Jug tako i u pogledu trgovine Jug-Jug”.¹⁴

ZAKLJUČAK

Regionalni trgovinski sporazumi su po samoj prirodi diskriminatorni, jer su dizajnirani s ciljem da omoguće prednosti zemljama potpisnicima, čime se narušava osnovni princip multilateralnog trgovinskog sistema o nediskriminaciji učesnika u trgovini, poznat kao princip najpovlaštenije nacije. Efekti regionalnih ekonomskih integracija na globalnu trgovinsku liberalizaciju i ekonomski rast su veoma složeni i u mnogim aspektima nedovoljno razjašnjeni. U zavisnosti od načina kreiranja sporazuma, ove integracije mogu

13 Ian Townsend, “*The WTO Doha Development Round: where next for world trade?*” Research Paper 06/43 2006, House of Common Library, London, p. 38.

14 Pascal Lamy: “*Proliferation of regional trade agreements ‘breeding concern’*”, 10 September 2007, WTO News:speeches-DG, Internet: <http://www.wto.org/English/news/18/07/2010>.

podrivati multilateralni trgovinski sistem ukoliko nanose štetu trgovinskim interesima ostalih zemalja. Međutim, omogućavajući svojim članicama da pregovaraju o pitanjima i oblastima koje nisu još uključene u pregovorima u okviru WTO, regionalni trgovinski sporazumi mogu i podržavati multilateralni trgovinski sistem. U okviru regionalnih integracija pregovaralo se o pitanjima usluga, intelektualne svojine, investicija, standarda zaštite životne okoline i politike konkurencije prije nego što su ovo postale teme diskusija u okviru WTO. Zbog toga je neophodno sistematski pratiti načina na koji su regionalni trgovinski sporazumi dizajnirani i utvrđivati interese i snage koje mogu usmjeriti trgovinske relacije u pravcu multilateralizma. U tom smislu značajan je i prijedlog da WTO treba da razvije Akcioni plan o regionalizmu.¹⁵ Potrebno je izvršiti značajne promjene WTO pravila kako bi ona bila u mogućnosti da odgovori na realnost „novog regionalizma” i da se kreativno i konstruktivno angažuje u njegovom usmjeravanju ka multilateralizmu.

LITERATURA

1. Bhagwati Jagdish, “*Rechaping the WTO*”, Far Eastern Economic Review, Jan/Feb 2005.
2. Baldwin Richard, “Multilateralising regionalism: The WTO’s next challenge,” 29 February 2008, Internet: <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/959/26/07/2010>.
3. Fiorentino Roberto, Verdeja Luis, Toqueboeuf Christelle, “*The Changing Landscape of Regional Trade Agreements: 2006 Update*”, Discussion Paper No 12, WTO, Geneva 2007.
4. Hoekman Bernard, “Economic development and WTO after Doha”, WB, Washington DC 2002.
5. Kovačević Radovan, „*Tranzicija i trgovinska politika*”, Institut za spoljnu trgovinu, Beograd 2001.
6. Lamy Pascal, “*Proliferation of regional trade agreements ‘breeding concern’*”, 10 September 2007, WTO News:speeches-DG, Internet: <http://www.wto.org/English/news/18/07/2010>.
7. Lawrence Robert Z., “*Regionalism, Multilateralism and Deeper Integration*”, Washington DC. Brookings Institution, 1996.
8. Majluf Luis Abugattas, “Swimming in the Spaghetti bowl: Challenges for Developing Countries under the New Regionalism”, UN Study Series No 27, 2004.

15 Baldwin Richard, “Multilateralising regionalism: The WTO’s next challenge”, 29 February 2008, p. 3. Internet: <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/959/26/07/2010>.

9. Melot Jaime de, “*Regionalism and Developing Countries*”, *Journal of World Trade* 41(2) 2006.
10. Pandey Sanjay, “*Spaghetti Bowl Phenomenon and crucification of Multilateralism: Task ahead for WTO*“, Amity Law School, Working Paper Series 78, India, December 2006.
11. Townsend Ian, “*The WTO Doha Development Round: where next for world trade?*”, Research Paper 06/43, House of Common Library, London 2006.
12. UN, Conseil Economique et Sociale, “*Multilatéralisme et régionalisme dans une ère nouvelle: une interaction permanente*”, Bangkok 2004.
13. UNCTAD, Trade and Development Report, “*The ‘New Regionalism’ and North-South Trade Agreements*”, New York and Geneva 2007.
14. WTO Public Forum 2006, “*What WTO for the XXIst Century*“, Geneva 2007.
15. WTO Public Forum 2008, “*Trading into the Future*“, Geneva 2009.
16. Internet: http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/summary_e.xls 21/07/2010.

Biljana SAVIĆ

**MULTILATERAL TRADING SYSTEM
AND REGIONAL ECONOMIC INTEGRATIONS**

ABSTRACT

Development in recent years suggests that Regional Trade Agreements have become a very prominent feature of the Multilateral Trading System and an important trade policy instrument for WTO Members. Regional agreements can play an important role in promoting trade and in fostering economic development by increasing trade and FDI flows, and by integrating developing countries into the world economy. However, the proliferation of regional agreements and the development of complex network of preferential trade relations known as the “spaghetti bowl” phenomenon leads to trade diversion which reduce economic efficiency. There is the need to multilateralize regionalism. WTO rules could and should be modified to ensure that regional agreements are designed and implemented so to complement the multilateral process and not to undermine it. A step forward in that direction would be a developing a WTO Action Plan on Regionalism.

Key words: Regional Trade Agreements, Multilateral Trading System, World Trade Organization.